

До тижня «Протидії торгівлі людьми»

(згідно постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2012 року № 350 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року»)

Методичні рекомендації

до проведення Уроку в загальноосвітніх навчальних закладах щодо протидії торгівлі людьми та викорінення найгірших форм дитячої праці в Україні

(за матеріалами Міжнародний жіночий правозахисний центр
«Ла Страда – Україна»)

Очікувані результати:

У ході та після уроків учні та учениці зможуть:

- дізнатись про проблему торгівлі людьми, в тому числі дітьми;
- зрозуміти, чим є небезпечна торгівля людьми та сексуальна експлуатація дітей;
- розповідати, що таке дитяча праця, що таке найгірші форми дитячої праці та наслідки;
- розповідати, як діє чинне національне трудове законодавство, що регулює працю неповнолітніх та карає за торгівлю та експлуатацію;
- аналізувати та визначати можливі дії щодо попередження торгівлі людьми та найгірших форм дитячої праці в Україні.

Методи та форми роботи, які можуть бути використані під час уроку:

1. Вхідна дискусія “Що таке торгівля людьми, чи можуть діти стати жертвами торгівлі, що таке дитяча праця та її відмінності від найгірших форм дитячої праці?” Визначення та приклади.
2. Як можуть використовуватись люди (жінки, чоловіки та діти), які стали жертвами торгівлі? (мозковий штурм)
3. Методом “мозкового штурму” з’ясувати причини торгівлі людьми з України та дитячої праці (робота в групах).
4. Як використовують дітей і на яких роботах в Україні?
5. Міні-лекція вчителя «Торгівля дітьми, дитяча праця та негативний вплив умов праці на стан здоров’я, розумовий та фізичний розвиток дітей».
5. Знайомство з міжнародними документами та національним законодавством.
6. Інтерактивна гра «Я шукаю роботу» (Гра в парах)
7. Підведення підсумків «Чому треба зупинити торгівлю людьми, зокрема дітьми та дитячу працю?»

Обладнання до уроку:

1. Тексти нормативно-правових документів.
2. Роздаткові матеріали для учнів.
3. Тексти рольових ігор
4. Додаткова інформація для вчителя.
5. Плакати зі словами:

“Функція праці у дитинстві є перш за все розвиваючою, а не економічною. Тоді праця дітей є соціальним благом, в іншому випадку дитяча праця є соціальним злом”

(Енциклопедія соціальних наук)

«Щороку 1,2 млн. дітей потерпають від торгівлі людьми. Жертвами сексуальної експлуатації в комерційній секс-індустрії з її багатомільярдними прибутками щорічно в світі стають 2 млн. дітей»

(ЮНІСЕФ, Положення дітей в світі, 2005)

ХІД УРОКУ:

1 частина (Попередження торгівлі людьми)

Вхідна дискусія “Що таке торгівля людьми, чи можуть діти стати жертвами торгівлі? Визначення та приклади.

- Вчитель ставить перед учнями питання «Як ви розумієте термін «торгівля людьми?»», «Хто може стати жертвою торгівлі?», «Чи знаєте ви людей, які виїжджали за кордон з метою заробітку і яку роботу вони виконували?», «В які країни виїжджають українці на заробітки?», «Що вам відомо про торгівлю дітьми з метою отримання грошей?».

Мета вчителя – дізнатися, яку інформацію мають учні цього питання, наскільки вони обережно ставляться до роботи за кордоном.

Учні відповідають згідно їхніх уявлень та інформації, якою вони вже володіють, наводять приклади з історій їх родичів, сусідів та знайомих.

Вчитель записує на дошці в дві колонки: види виконуваних робіт за кордоном та країни, де працюють наші співвітчизники. Як правило (за рідким виключенням) люди працюють на низько кваліфікованих роботах, у країнах, якими Україна не має угод на офіційну роботу. Наводиться перелік країн, де українці мають право легально працювати, але за спеціальними трудовими угодами.

Інформація для вчителя

Наступні країни підписали угоди про взаємобмін працівниками:

Азербайджан, Білорусь, Вірменія, В'єтнам, Латвія, Литва, Лівія, Молдова, Польща, Португалія, Росія, Словаччина та Чеська Республіка. Якщо офіційної угоди або дозволу на роботу немає, то робота нелегальна і людину можуть заарештувати та депортувати в Україну. З перелічених країн тільки кілька є багатшими за Україну, тому не так багато можливостей заробляти за кордоном офіційно. Також, як правило, для наших громадян пропонуються низько кваліфіковані та фізично важкі спеціальності: будівельників, прибиральників, водіїв, швачок, санітарок, мийників посуду. Тобто роботи, де знання мови країни перебування не є необхідним.

Агенції та приватні особи, обіцяючи гарну та високооплачувану роботу, в основному обманюють клієнтів або щоби ті їм заплатили за пошуки роботи, або з метою торгівлі наївними людьми.

Торгівля людьми – здійснення з метою експлуатації: вербування, перевезення, передача, отримання людей шляхом погрози, обману, шахрайства, зловживання владою чи вразливістю становища. Предметом торгівлі може бути будь-яка особа незалежно від віку та статі. Жінки можуть використовуватись у важких фізичних роботах, жебрацтві або сексуальній експлуатації. Чоловіками торгують, як правило, для використання на важких роботах, після яких їм не сплачують обіцяні гроші. Найбільш уразливими групами є діти, яких можуть використовувати у сексуальній експлуатації (проституції та порнографічних зйомках), жебрацтві, на важких фізичних роботах (базари, сільськогосподарські роботи, робота в теплицях, шахтах), торгівлі наркотиками та для вилучення та трансплантації органів або можуть продати для незаконного усиновлення.

У 2005 р. тільки органами внутрішніх справ повернено в Україну 446 потерпілих від торгівлі людьми, 39 з яких – неповнолітні. А всього за роки незалежності маємо більше 100 000 жертв торгівлі (за даними МОМ – Міжнародна організація з Міграції). В 2006 р. тільки протягом однієї операції по перевірці посередницьких фірм в м. Києві з 47 таких суб'єктів у 9 відібрано ліцензію.

Торгівля дітьми – купівля-продаж у грошових одиницях або інша оплата за передачу неповнолітньої особи (до 18 років) з метою незаконного використання.

Діти можуть продаватись за межі країни, але можуть переміщуватись та використовуватись і у своїй країні. Нерідко дітей запрошують з маленьких міст або сел у великі міста або курортні зони, обіцяючи заробітки, а використовують для надання сексуальних послуг, заробляючи на цьому великі гроші. Дітей при цьому залякують, б'ють, примушують, а грошей, як правило не платять, або дають такі малі гроші, щоб вистачило поїсти.

Приклади з життя:

Географія торгівлі “живим товаром” в Україні це, передусім, прикордонні, портові міста і великі міста - Київ, Донецьк, Одеса, Севастополь, Дніпропетровськ, Ялта, а основні країни призначення “живого товару” – Туреччина, Німеччина, Польща, Італія, країни колишньої Югославії і Російська Федерація. Якщо діти потрапляють за кордон, то їх найчастіше примусово залучають до секс-індустрії і жебрацтва. В середині країни – секс-індустрія.

Є випадки, коли самі батьки використовують власних дітей для виготовлення порнографічних матеріалів або примушують до заняття проституцією і отримують за це гроші.

1. У Євпаторії влітку на пляжі мати пропонувала свого 10-річного сина для гомосексуальних контактів в обмін на гроші.
2. У Житомирській області батьки-алкоголіки відправляли свою неповнолітню доньку “кататися” на машині (надавати секс-послуги), а за це отримували горілку.
3. У вересні 2003 р. в Полтавській області затримано громадянку, яка втягнула в заняття проституцією та вивезла до м. Новоросійська (Російська Федерація) малолітню дівчину 1988 р. народження, де за гроші передала її російським сутенерам з метою подальшої сексуальної експлуатації.

4. У м. Миколаєві виявлено та задокументовано діяльність подружжя, яке утримувало порностудію, використовуючи неповнолітніх осіб як моделей для зйомок. Розповсюдження виготовленої порнопродукції здійснювалося за допомогою мережі Інтернет на західні Інтернет-ресурси.
5. Організоване злочинне угруповання займалося вербуванням та продажем неповнолітніх мешканок Вінницької області з метою їх подальшої сексуальної експлуатації у Москві. Виявлено та повернуто до України 15 потерпілих дівчат.
6. У Дніпропетровській області органами внутрішніх справ задокументовано протиправну діяльність організованої злочинної групи з міжнародними зв'язками, яка займалася вербуванням українським жінок, у тому числі й віком 16- 18 років, та вивозом їх через Угорщину до Сербії і Чорногорії, Боснії і Герцеговини, Косова, де їх продавали місцевим сутенерам для подальшої сексуальної експлуатації

Тобто, дорослі та діти, у пошуках заробітку, не маючи роботи, або вважаючи, що можна більше заробити, шукають можливості для цього. Тому що люди довірливі, цим користуються: агенції по працевлаштуванню за кордоном, туристичні агенції (які обіцяють працевлаштувати за кордоном або допомагають відкрити візу і перетнути кордон), групи шахраїв, які зв'язані з кримінальними зарубіжними групами, «друзі», які, начебто, хочуть допомогти, а іноді і родичі, яким гроші дорожчі, ніж близькі люди. Також гроші штовхають людей на злочини стосовно своїх дітей, коли батьки дітьми торгують.

2 частина (Попередження використання найгірших форм дитячої праці)

Вхідна дискусія. Вправа “Що таке дитяча праця та її відмінності від найгірших форм?”

Вчитель ставить перед учнями запитання:

- Що ви розумієте під терміном “дитяча праця” або “праця дітей”? Наведіть приклади. Що ви розумієте під терміном “найгірші форми дитячої праці”? Яка різниця між цими термінами?

Учні повинні сказати вчителю, що вони вже знають про працю дітей на прикладах своїх сімей, що вони чули про це від інших, дізналися з телебачення або прочитали в газетах, можливо навіть відчували на собі в деяких ситуаціях.

Мета вчителя – дізнатися, що учні дійсно знають з цього питання, з перших хвилин уроку пояснити різницю між працею дітей для освіти та виховання та розуміння найгірших форм дитячої праці.

Запишіть різні точки зору на дошці.

Якщо урок починає уповільнюватися, вчитель може стимулювати дискусію поставленими запитаннями:

- З якого віку дитини ми думаємо, коло говоримо про дитячу працю і про найгірші форми дитячої праці ? Чи вік впливає на роботу?
- Чи є різниця хто це буде: хлопці чи дівчата?
- Де більше працюють хлопці, де більше працюють дівчата? Чи є різниця?
- Про які види роботи ми говоримо?

- Що ми розуміємо під терміном “найгірші форми дитячої праці”?
- Як ви думаєте, в яких частинах світу, країнах, регіонах існує дитяча праця та найгірші форми дитячої праці ?
- Чи діти-робітники отримують плату за роботу?
- Чи добре до них ставляться?
- Чи живуть вони вдома?
- Чи ходять вони до школи?

Це тільки спроба встановити і оцінити наскільки учні чули про цю проблему і на скільки вони зацікавились темою.

Можна продовжити обговорення за наступними питаннями:

- Наскільки умови праці дітей є безпечними?
- Якщо дитина допомагає прибирати квартиру або мити посуд, або якщо у літні канікули працює з батьками, бабусяю на городі чи це є найгірші форми праці ?
- Наведіть приклади проявів найгірших форм дитячої праці.

Можна дати можливість дітям працювати в парах і потім представити результати:

Робота у парах. Які є поширені види трудової діяльності дітей в Україні?

Які є поширені види трудової діяльності дітей в Україні?	
---	--

Місто	Село
-------	------

Наведіть приклади.

Якими видами трудової діяльності переважно займаються в Україні?	
---	--

Хлопчики	Дівчатка
----------	----------

Наведіть приклади.

Інформація для вчителя

Число занедбаних, знедолених дітей, які зростають за межею бідності збільшується. 250 мільйонів дітей у світі вимушені працювати «часто у небезпечних і жахливих умовах». У багатьох країнах діти вимушені жебракувати. Роблять вони це через необхідність або переслідування, страх за власну безпеку. Іноді залишившись без догляду, без медичної допомоги, голодні, вони шукають притулку, підпадають під вплив кримінальних груп, беруть участь у бойових діях.

Учням треба пояснити, що у більшості йдеться про найгірші форми дитячої праці.

Поняття «дитяча праця» є позитивним, оскільки під цим ми розуміємо можливість працювати, допомагати своїм рідним чи близьким вдома чи на городі, заробляти невеликі гроші на свої витрати.

Як свідчать дані статистики та інформації з преси, підлітки виконують широкий спектр робіт удома, в сільському господарстві, торгівлі, сфері послуг. Сьогодні діти доволі активно утворюють колективи із працюючими ровесниками — миють машини, підробляють мийниками посуду в барі, продають газети в електричках тощо. Звісно, влаштуватись на таку роботу простіше. Але на такій роботі навряд чи буде забезпечена і охорона вашої праці, ніхто не згадуватиме про пільги, передбачені для неповнолітніх. Крім того, існує небезпека ошуку - адже ваші відносини ніде не зареєстровані, не оформлені

юридично. Захистити вас у разі виникнення будь-яких проблем (вам не сплатили кошти чи сплатили набагато менше, ніж обіцяли, ви були травмовані під час роботи тощо) буде важко чи взагалі неможливо.

Особливості функціонування сучасного ринку праці в Україні, безумовно, вплинули на поділ працюючих дітей за видами економічної діяльності. Найвищий рівень зайнятості дітей спостерігається у сферах, де розвиваються переважно нерегламентовані (офіційно не оформлені) економічні відносини: сільське господарство, торгівля, послуги. Важливим чинником залучення саме до них є найвищий рівень готівкового обігу грошей і значні обсяги готівкової грошової маси, низькі вимоги до якості робочої сили, великі масштаби застосування ручної праці, майже цілковита відсутність контролю за використанням робочої сили.

Експлуатація дитячої праці – використання найманої праці неповнолітніх осіб без дотримання вимог чинного законодавства стосовно нормування її оплати та забезпечення нормативних вимог її безпеки для здоров'я, надання соціальних та інших гарантій.

Існування *найгірших форм дитячої праці* – це жахливе порушення прав людини. Вона забирає у дітей повноцінне щасливе дитинство. Вона позбавляє їх можливості розірвати хибне коло бідності та відчаю, в яких вони народжуються і живуть. Це джерело нестерпного болю, мук і страждань. У червні 1999 року на сесії Міжнародної конференції з проблем праці країни, що належать до МОП, прийняли нову **Конвенцію про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, № 182**. *Найгіршими формами дитячої праці*, з якими необхідно покінчити першочергово, в статті 3 Конвенції було визнано:

- усі форми рабства, або практики, подібної до рабства, як, наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербуванн дітей для використання їх у збройних конфліктах;
- використання, вербування, або пропонування дини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;
- використання, вербування або пропонування дітей до незаконної діяльності, зокрема для виробництва та продажу наркотиків;
- робота, яка за характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей.

Вчитель додатково інформує учасників про дитячу працю в Україні й використання її на чорному ринку праці:

До найгірших форм дитячої праці в Україні належить робота дітей в нелегальних шахтах та копальнях, робота, яка відбувається в навчальні години, або заважає навчанню (багатогодинна робота в Інтернет-клубах за можливість грати в комп'ютері), а також робота в секс-бізнесі.

Результати дослідження, проведеного у рамках програми Міжнародної організації праці “запобігання та ліквідація найгірших форм дитячої праці в Україні” (ШПЕК), доводять, що українські діти виконують широкий спектр робіт як удома, так і поза домівкою У місті найбільш поширеними видами трудової дільності дітей є торгівля на базарі (18%), збір металобрухту і його здавання (16%), жебрацтво (8%), праця вантажником (8%). Працюють вантажником, на будівництві, миють автомобілі, збирають металобрухт і здають його,

жебракують переважно хлопчики, доглядають дітей – дівчатка. Торгівлею на базарі, збором макулатури, пляшок займаються як хлопчики, так і дівчатка.

За результатами аналізу форм зайнятості серед дітей, що вже працювали, кожна п'ята дитина мала постійну роботу, всі інші – тимчасову, сезонну та одноразову.

В Україні неповнолітні працюють як у формальному, так і неформальному сектору. Під час опитування дітей на їхніх робочих місцях виявилось, що переважна більшість дітей працює неофіційно, тобто на підставі усної домовленості з роботодавцем. Зазвичай за такої форми організації праці нехтуються правила безпеки, малолітній працівник є соціально незахищеним, а вимоги законодавства України про працю ігноруються. Форма працевлаштування міських дітей майже не відрізняється від сільських.

- Значна частка працюючих дітей міста і села проживає в неповних сім'ях (найчастіше з матір'ю) (по 46%). Діти, що надають секс-послуги, дещо вирізняються від всього загалу міських та сільських працюючих дітей, вони проживають переважно в неповних сім'ях (42%) або живуть взагалі без батьків (27%) і лише близько третини з них (25%) виховуються обома батьками.
- Більшість батьків (опікунів) з міст та сіл знають, де працюють їх діти (88% і 96% відповідно). Протилежна ситуація по цьому питанню спостерігається в сім'ях, діти яких займаються секс-бізнесом. Переважна частина (77%) батьків в родинях, де діти займаються секс-бізнесом, не обізнана про характер праці своїх дітей. Причому чимменше за віком дитина, тим менш обізнаними про характер її праці виявляються батьки.
- В селі працюючі діти виявилися більш незахищеними ніж в місті, серед них дуже високий відсоток тих, хто зовсім не отримує плату за працю - 22%, в місті ж таких лише 1%.
- Більшість дітей, як в селі, так і в місті (75 % і 82% відповідно) суміщають працю з навчанням.

Як показують дослідження, у дітей, примушених до надання секс-послуг є психологічні розлади, інфекційні захворювання статевих шляхів, а також загальне погіршення самопочуття. Причому діти, примушені надавати секс-послуги, практично не користуються таким запобіжним засобом, як презерватив, або їм не дозволяють це робити.

Трьом з опитаних дітей, які займаються секс-бізнесом, сім'я не дозволяє їм відвідувати навчальний заклад. Ці ж діти сказали, що їхні стосунки з членами сім'ї погані так як батьки забирають гроші і примушують їх заробляти.

Значна частина опитаних дітей, які займаються секс-бізнесом, також включена до такого протиправного виду діяльності, як поширення різних наркотиків. 29% опитаних дітей вживають стимулюючі препарати, причому 16% цих дітей вживають такі препарати постійно, інші – іноді. Більшість з тих дітей, які пропонували стимулюючі препарати іншим, користуються послугами сутенера. Ймовірно, у цих випадках ініціатором пропонування наркотичних речовин виступав саме сутенер.

Міні-лекція для вчителя

Економічна праця дітей у найгірших формах - вигадка, необхідність чи проблема?

За даними соціологічних досліджень близько 350 тисяч українських дітей змушені працювати. У всьому світі 246 млн. дітей віком від 5 до 17 років працюють. 8,4 млн. дітей

втягнені у найгірші форми дитячої праці. В світі немає країни, в якій не проявлялась би в тій чи іншій формі проблеми дитячої праці.

Економічна праця дітей в Україні має своє підґрунтя.

В Україні до цього часу переважно відсутнє сприйняття дитини як просто маленької людини з усіма належними їй правами. Залучення дітей змалечку до роботи виконує одночасно функції виховання, навчання, покарання і соціалізації. Використання дитячої праці, коли вона наносить шкоду дитині чи спричиняє порушення прав дітей, викликає занепокоєння держави. Незалежно від того, проявляється надмірна експлуатація дитини в сім'ї чи за межами родини. Економічна праця дітей, особливо фізична, насильство, впливають на загальний стан здоров'я дитини. Несприятливі умови праці, небезпечне оточення, занадто великі навантаження справляють негативний вплив на моральний, фізичний та психологічний стан дитини, який є особливо небезпечним у віці, коли дитячий організм тільки формується. Працюючи, діти зазнають насильство, травм, пошкоджень, можуть відчувати втому, погіршення настрою, усвідомлення неповноцінності себе як особистості, зміну психологічного стану, нервового зриву.

Більш як 3% українських дітей не відвідують школу через необхідність заробітку та повноправного члена спільноти.

Для того, щоб забезпечити здоровий, нормальний та повноцінний розвиток дітей - треба обмежити доступ та залучення неповнолітніх до праці, незалежно від віку дитини, або взагалі заборонити використання дитячої праці в Україні.

Більшу частину роздобутих грошей діти витрачають на себе (солодощі, продукти харчування, комп'ютерні ігри тощо). Водночас кожна третя дитина витрачає гроші на цигарки, кожна п'ята – на алкогольні напої.

“Щоб мати гроші, постійно прошу, можу щось смаченького потягнути. За гроші не працювала” (Оля, 11 років) – дівчина з благополучної сім'ї, при затриманні знайшли табличку “Прошу на хлібчик”.

“Гроші заробляю своєю працею. Милостиню просив один раз, але мені не сподобалось принижуватись. Працював вантажником, привозив товар у бар, мив машини” (Віталій, 13 років).

Основними заняттями працюючих дітей в Україні є : збір урожаю зернових, робота на зерносховищі, прополка та збирання овочів, збір фруктів, догляд та випас худоби, елементарні роботи на будівництві, видобуток вугілля в нелегальних копальнях, ремонт, миття, заправка автомобілів, чоботарство, продаж продовольчих та непродовольчих товарів, надання послуг на ринку, збір металобрухту, а також приготування їжі, прибирання, прання, прасування, миття посуду, догляд за домашніми тваринами, закупівля продуктів, догляд за членами сім'ї та інша домашня робота, секс послуги, порнографія.

Проблема дитячої праці виникає тоді, якщо не виконується хоча б одна з вимог ст. 9 Декларації ООН прав дитини (1959 р.), а саме:

- не дотримуються належного вікового мінімуму прийняття на роботу;
- трудова діяльність шкодить здоров'ю чи освіті дитини;
- праця негативно впливає на фізичний, розумовий, моральний розвиток дитини.

Основним мотивом залучення дитини до жебракування, наркоділерства, проституції, дрібній торгівлі тощо є:

- низький рівень свідомості батьків, не розуміння прав дитини та відповідальності за життя дитини;
- низький рівень доходів, бажання хоч якимось чином покращити власний матеріальний стан і стан своєї сім'ї.

У вересні 1991 року Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини. Зараз в Україні діє 60 конвенцій Міжнародної організації праці та 76 Рекомендацій до них. Серед цих документів багато таких, що стосуються праці неповнолітніх. Наприклад: Конвенція № 10 "Про мінімальний вік допуску дітей на роботу у сільському господарстві" (1921 рік); № 90 "Про нічну працю підлітків у промисловості" (1948 рік); № 138 "Про мінімальний вік прийому на роботу" (1973 рік), Конвенцію № 182 «Про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці». Ці та інші конвенції були ратифіковані Україною.

Вчитель звертає увагу, що міжнародні стандарти забороняють використання праці дітей і знайомить з міжнародними документами з цієї проблеми. *Конвенція МОП № 138 про мінімальний працевдатний вік.* Конвенція про мінімальний працевдатний вік чітко вимагає від урядів законодавчо визначити мінімальний вік, з якого дітям можна дозволити працювати. Вона зазначає, що діти повинні спочатку завершити обов'язкову освіту, перш ніж починати працювати повний робочий день. Документ дозволяє дітям виконувати легку роботу, як от допомога по дому, тощо, та окремо розглядає такі питання, як робота в нічну зміну чи на важких роботах, наприклад, в шахті. Конвенція є комплексним документом, що вважається найважливішим інструментом міжнародного права у галузі подолання дитячої праці.

Поясніть учням, що саме ця Конвенція лежить в основі глобальної кампанії за ліквідацію дитячої праці. Роздавши примірники Конвенції учням, запитайте їх чи знають вони, з якого питання слід починати вирішення проблеми дитячої праці. Звичайно ж, це – визначення дитячої праці. Запитайте, як би вони визначили це явище та які основні ознаки могли б навести (наприклад, мінімальний вік, з якого закон дозволяє працювати у вашій країні, тощо). Уважно вислухайте їх відповіді та запишіть на дошці ті з них, що близькі до правильної.

Конвенція МОП № 182 про найгірші форми дитячої праці

Поясніть учням, що саме через те, що дитяча праця існує, незважаючи на усі зусилля світової громадськості та урядів, потрібно більше взаємної допомоги й підтримки, спрямованої на її подолання. Такою була й причина прийняття Конвенції № 182. Метою цієї Конвенції є спрямувати вістря боротьби на найгірші та найшкідливіші форми дитячої праці, у тому числі дитячу проституцію, участь дітей у збройних конфліктах, торгівлі наркотиками, тощо.

Наголосіть, що світова спільнота та національні уряди мають механізми захисту прав дитини, гарантування їх освіти та щасливого дитинства. Суспільство, в тому числі молодь, мають забезпечити виконання міжнародних конвенцій та дотримання законів з боку різних суспільних груп, зокрема роботодавців. У кожного з нас є своя роль та своя відповідальність у межах глобальної кампанії за ліквідацію дитячої праці. Тому збагачення власних знань та їх подальше поширення є вкрай важливим завданням.

Однак юридична мова Конвенцій може виявитися надто складною для слухачів. Тому слід допомагати їм з поясненнями і не перевантажувати їх юридичними подробицями.

Пам'ятайте, що ви не прагнете зробити з учасників експертів із законодавчої бази протидії дитячій праці. Ви маєте лише допомогти їм зрозуміти, що у світі існують великі

та потужні організації, що підтримують зусилля національних урядів з ліквідації дитячої праці. Вашим завданням є ознайомити їх з основними міжнародними конвенціями, але не аналізувати детально текст цих документів

Виходячи з аналітичних матеріалів, фактів, статистичних даних, усних розповідей та з оцінок експертів, можна з певністю стверджувати, що велика ймовірність потрапити до групи ризику, стати жертвою торгівлі, комерційної сексуальної експлуатації стосується головним чином дітей, які зазнають насильства в сім'ї, перебувають у стані бродяжництва, діти-наркозалежні, діти з неблагополучних сімей, чиї батьки ведуть асоціальний спосіб життя, діти-сироти, вихованці шкіл-інтернатів. Особливо привабливим "матеріалом" для порнографії і проституції є малолітні втікачі, самітні й позбавлені підтримки діти в чужому місті. Таким чином, потенційними та фактичними жертвами найгірших форм дитячої праці, торгівлі стають, як правило, безпритульні, бездоглядні, неповнолітні з бідних, соціально незахищених сімей. Основними причинами попиту на дитячу працю є матеріальні труднощі, негаразди в сім'ї, проблеми в школі та вплив вулиці, а також те, що дитяча робоча сила особливо дешева, або взагалі безкоштовна, дітьми можна маніпулювати за власним бажанням, вони не вміють і не можуть себе захищати.

Однак не існує жодних гарантій, що дитина з благополучної, функціонально спроможної сім'ї не потрапить до рук торгівців або не вишукає порносайт в Інтернеті, де побачене нею може стати шоком або ж несподіваним захопленням.

Тому назріла необхідність посилити захист від сексуального насильства й експлуатації в усіх формах. Вчителі, лікарі, соціальні працівники повинні розповідати дітям, як їх можуть втягнути в торгівлю, найгірші форми праці, які методи можуть використовувати злочинці.

УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО:

1. КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Кримінальний Кодекс України захищає дітей від їх використання в торгівлі, неналежному ставленні до них, сексуальній та іншій експлуатації. Нижче наведені статті Кримінального Кодексу України, згідно яким кривдників чекає сурове покарання.

Стаття 137. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей

1. Невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило істотну шкоду здоров'ю потерпілого, -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили смерть неповнолітнього або інші тяжкі наслідки,

-

караються обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Пояснення:

невиконання обов'язків – це службова або професійна бездіяльність особи в умовах коли, вона повинна була і могла вчинити дії, які входять в коло її обов'язків і зафіксовані в трудових договорах, посадових інструкціях, кваліфікаційних вимогах до посади і професії. **Неналежне виконання** службових і професійних обов'язків – дії, виконані особою не так, як вимагають інтереси служби.

Стаття 149. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини

1. Торгівля людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. 1. Під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Стаття 150. Експлуатація дітей

1. Експлуатація дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання їх праці з метою отримання прибутку -

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей або якщо вони спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, або поєднані з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві, -

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 301. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів

1. Ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні -

караються штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з конфіскацією порнографічних предметів та засобів їх виготовлення і розповсюдження.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, а також збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру, -

караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією порнографічної кіно- та відеопродукції, засобів її виготовлення і демонстрування.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією порнографічних предметів, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, засобів їх виготовлення, розповсюдження і демонстрування.

Стаття 302. Створення або утримання місць розпусти і звідництво

1. Створення або утримання місць розпусти, а також звідництво для розпусти - караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені із залученням неповнолітнього, - караються позбавленням волі на строк від двох до семи років.

Стаття 303. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією

1. Втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або сутенерство -

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. 1. Під сутенерством у цій статті слід розуміти дії особи по забезпеченню заняття проституцією іншою особою.

2. Відповідальність за втягнення малолітнього чи неповнолітнього в заняття проституцією чи примушування їх до заняття проституцією за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу, уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

Стаття 304. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність

Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми -

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк

2. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРО ПРАЦЮ НЕПОВНОЛІТНІХ

Конституція України, стаття 43

Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності. Реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення.

Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

Конституція України, стаття 45

Кожен, хто працює, має право на відпочинок.

Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Стаття 188 Кодексу законів про працю України

Не допускається прийняття на роботу осіб **молодше 16 років**. За згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли **15 років**. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненню ними **14-річного віку** за згодою одного з батьків або особи, що його замінює.

Стаття 191 Кодексу законів про працю України

Усі особи, молодші вісімнадцяти років, приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному огляду.

Законодавство про працю враховує, що Ви не можете працювати на рівні з дорослими. Тому для неповнолітніх встановлюються легші умови праці. Заборонено допускати неповнолітніх до 15 років до тривалої роботи по підйманню і переміщенню вантажів. Тривалою вважається робота, якщо впродовж 1 години неповнолітній підіймає вантаж більше 2 разів. Сумарна робота неповнолітнього з вантажами не повинна перевищувати третини робочого дня або робочої зміни.

Стаття 190 Кодексу законів про працю України

Забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах і на роботах з шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. Забороняється також залучати осіб молодше вісімнадцяти років до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Оскільки фізичний розвиток неповнолітніх ще не завершився, то закон дозволяє їм працювати менш тривалий час, ніж дорослим. Робочий час, тобто час, упродовж якого працівник виконує свої трудові обов'язки, Обчислюється годинами на тиждень. Його нормальна тривалість — 40 годин на тиждень, а для неповнолітніх робочий час скорочується.

Стаття 51 Кодексу законів про працю України

Скорочена тривалість робочого часу встановлюється:

...для працівників віком від 16 до 18 років — 36 годин на тиждень, а для осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють у період канікул) — 24 години на тиждень.

Тривалість робочого часу учнів, які працюють протягом навчального року у вільний від навчання час, не може перевищувати половину максимальної тривалості робочого часу... для осіб відповідного віку...

Неповнолітнім також встановлені пільги у заробітній платі.

Стаття 197 Кодексу законів про працю України

Працевдатній молоді – громадянам України віком від 15 до 28 років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби надається перше робоче місце на строк не менше 2-х років.

Молодим спеціалістам – випускникам державних навчальних закладів, потреба в яких раніше була заявлена підприємствами, установами, організаціями, надається робота за фахом на період не менше трьох років у порядку визначеному Кабінетом Міністрів України.

Стаття 194 Кодексу законів про працю України

Заробітна плата працівникам молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи...

Оплата праці учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів, які працюють у вільний від навчання час, провадиться

пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку. Підприємства можуть встановлювати учням доплати до заробітної плати.

Крім того, законодавством заборонено залучення неповнолітніх до роботи вночі, а також до роботи у святкові дні й до надурочних (понад встановлений робочий час) робіт.

Неповнолітні також користуються пільгами стосовно відпусток. Законом України "Про відпустки" передбачено, що працівникам, молодшим вісімнадцяти років, надається щорічна відпустка 31 календарний день у зручний для них час за їх письмовою заявою.

За перший рік роботи працівники мають право на відпустку повної тривалості через шість місяців безперервної роботи на даному підприємстві. Неповнолітнім закон надає право на відпустку навіть раніше шести місяців безперервної роботи.

Для неповнолітніх встановлено особливий порядок звільнення.

Стаття 198 Кодексу про працю України

Звільнення працівників молодше вісімнадцяти років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної (міської) комісії у справах неповнолітніх.

Стаття 199 Кодексу про працю України

Батьки, усиновителі і піклувальники неповнолітнього, а також державні органи та службові особи, на яких покладено нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, мають право вимагати розірвання трудового договору з неповнолітнім, в тому числі й строковим, коли продовження його чинності загрожує здоров'ю неповнолітнього або порушує його законні інтереси.

В ході уроку можливе заповнення таблиці (по етапам засвоєння теми):

Викорінення найгірших форм дитячої праці в Україні

Визначення праці дітей	
Праця дітей, що допомагає розвитку особистості (приклади) - - -	Найгірші форми дитячої праці (приклад) - - -
Причини праці дітей - - -	Причини залучення дітей до найгірших форм праці (приклад) - - -
Наслідки праці дітей	Наслідки для дітей, залучених до

- - -	найгірших форм праці (приклади) - - -
Міжнародне законодавство	
Дозволяє:	Забороняє:
- - -	- - -
Трудове законодавство України	
Гарантії та реалізація права на працю неповнолітніх:	Заборона найгірших форм дитячої праці:
- - - -	- - - -
Що ми можемо зробити (наші дії):	
Для реалізації своїх прав на працю:	Щодо викорінення найгірших форм дитячої праці в Україні:
- - -	- - -

Інтерактивна гра «Я шукаю роботу» (Гра в парах)

Ділова гра "Влаштуємося на роботу".

Ділова гра починається з бесіди з учнями з питання: яким шляхом ми можемо знайти роботу? (учні можуть розповісти про газети, оголошення, пошук за допомогою батьків і знайомих тощо).

Якщо діти не мають відповідної інформації, вам належить поінформувати їх про існування державної служби працевлаштування (Центр зайнятості населення), про її функції та можливості.

Доцільно вирізнити такі функції:

- облік вільних робочих місць та осіб, які шукають роботу;
- допомога в пошуку роботи відповідно до кваліфікації;
- виплата допомоги за безробіттям у разі неможливості знайти роботу за допомогою служби працевлаштування;

- влаштування на безкоштовні курси перекваліфікації для здобуття нової професії.

Повідомте (нагадайте, якщо вже говорили про це) також про існування напівлегальних і шахрайських агенцій з працевлаштування, наголосивши, що ознаками таких агенцій є, зокрема, пропозиція заздалегідь внести кошти (іноді досить значні) без достатніх гарантій, обіцянка цікавої і високооплачуваної роботи за кордоном, вимога залишити документи (а не їх копії) тощо. Попередьте дітей про небезпеку вдаватися до послуг цих агенцій і відсутність будь-яких гарантій. Далі організуйте моделювання ситуації працевлаштування, написання заяви про прийом на роботу та звільнення з роботи, розкажіть про документи, які необхідні при прийомі на роботу, що таке трудова книжка.

Після надання необхідної інформації запропонуйте дітям розбитись на групи по 2 особи.

Роздаткові матеріали (в рамках) для гри у парах:

Один учень/учениця представлятиме агенцію по працевлаштування за кордоном, а інший – шукача роботи. Завдання шукача – дізнатись, чи дійсно він/вона зможе отримати роботу (офіціанта/офіціантки), що агенція обіцяє у Туреччині.

Підказка вчителю: чи знає пошукач турецьку мову, щоб обслуговувати клієнтів, чи має Туреччина договір з Україною на легальне працевлаштування?

Один учень/учениця представлятиме агенцію по працевлаштування за кордоном, а інший – шукача роботи. Агенція пропонує працевлаштування в США (робота в супермаркеті). Умови агенції – оплатити їй послуги за місце, яке пропонується (500 дол.) та навчання, як отримати візу (100 дол). Шукач роботи має з'ясувати чи є реальним отримання роботи в США.

Підказка вчителю: Отримання робочої візи в США дуже рідкі випадки (тільки, коли спеціаліст є унікальним). Фірми, як правило готують людей, як відповідати на інтерв'ю, дають фальшиві запрошення, а після того, як люди не отримують віз, говорять – самі винні. Гроші так і залишаються в агенції.

Українсько-американська Фундація пропонує студентам (з 18 років) з гарним знанням англійської мови в літній час заробітки в США. Пошукач прийшов з бажанням поїхати попрацювати (мийник посуду, прибиральник в парку, офіціант, продавець, вихователь в літній дитячий табір). На яку роботу учень/учениця можуть розраховувати?

Підказка вчителю: Учень/учениця має бути старше 18 років, бути студентом вузу (вищого навчального закладу) та знати англійську на рівні, що відповідає обраній роботі.

Учень/учениця прийшов в державну службу по працевлаштуванню. Йому/їй пропонують роздавати ранішні безкоштовні газети з 8 до 10 ранку. Чи можна погоджуватись на таку роботу?

Підказка вчителю: Якщо робота буде в години, які дитина має бути в школі, то така робота неможлива.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКІВ

Чому і як необхідно боротись з явищем торгівлі людьми?

- Явище торгівлі людьми, а особливо дітьми, є ганебним явищем сьогодення, яке порушує права людей/дітей, призводить до тяжких наслідків та заборонене як міжнародними документами, так і національними.
- Діти, які стали жертвами торгівлі потерпають від важкої роботи, сексуальної експлуатації, можуть стати жертвами нелегальної трансплантації органів.
- Необхідно інформувати громадськість, що торгівля дорослими та дітьми (незалежно чи вони самі погодились, чи їх примусили) карається згідно Кримінального Кодексу України.

Чому треба зупинити дитячу працю у найгірших її формах?

- Найгірші форми дитячої праці заборонені міжнародними документами та українським законодавством і винуваті ся караються.
- Робота та види діяльності, які виконують працюючі діти, часто загрожують їхньому фізичному та моральному здоров'ю, а також соціальному добробуту.
- Дитяча праця часто позбавляє дітей можливості здобувати освіту, або змушує нести численні навантаження від поєднання роботи на виробництві та навчання.
- Деякі форми дитячої праці закабальють дітей та відривають від їхніх родин.
- Будучи фізично слабшими та незрілими інтелектуально і морально, діти неодмінно наражаються на більший ризик на робочому місці, ніж їх дорослі колеги.
- Національні опитування показали, що дуже велика частка дітей зазнають фізичних травм, ушкоджень та захворювань на робочому місці. Деякі стають непрацездатними.
- На виробництвах, де застосовуються машини й обладнання, зокрема у сільському господарстві, вірогідність виробничого травматизму є набагато більшою. Сільське господарство, видобувна промисловість та будівництво є галузями промисловості з великим ризиком для здоров'я працюючих дітей.
- Використання дітей в комерційній сексуальній експлуатації (проституції, порнографії) травмує як психологічно, так часто і фізично, їх майбутнє життя, фактично, зруйноване.

ДОДАТКИ ДО УРОКУ

Додаток 1.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ВИ ВИРІШИЛИ ПРАЦЮВАТИ ЗА КОРДОНОМ. ЯК ЦЕ ЗРОБИТИ ?

У пошуках роботи за кордоном можуть допомогти молодіжні бізнес-центри, численні інформаційні дайджести (ЗМІ, реклама), вищі навчальні заклади і звичайно ж, поради знайомих. Якщо ви вже знайшли роботу, тоді...

Обережно. Спочатку необхідно вийти зі стану ейфорії від перспектив, про які ви мрієте. Якщо після цього ваше рішення відносно роботи за кордоном не змінилося, треба розібратися з наступними позиціями. По-перше, звідки ви отримали інформацію про таку роботу ; чи є це джерело надійним; чи влаштовують вас умови вашої майбутньої роботи. Особливо обережно слід підходити до такого вибору майбутнього жінкам та дівчатам. За роки незалежності України з країн СНД було вивезено 12 мільйонів жінок та дівчат віком від 12 років. Від'їжджаючи, обов'язково залиште вашій родині, друзям чи родичам якомога точніші координати вашого майбутнього місця перебування (точну адресу та реквізити організації; усі можливі контактні телефони; ваше місце знаходження – майбутню адресу проживання; координати людини, через яку ви знайшли роботу – менеджера організації, знайомого, який порадив цю роботу). Обов'язково телефонуйте додому.

ЯКЩО ВИ ЇДЕТЕ ПРАЦЮВАТИ ЗА КОРДОН

- Переконайтеся, що фірма, яка пропонує Вам роботу, має ліцензію на працевлаштування українських громадян за кордоном, отриману у Міністерстві праці та соціальної політики України.
- Поцікавтеся в місцевому Центрі зайнятості, чи є у фірми позитивний досвід працевлаштування українських громадян за кордоном.
- Вимагайте спеціальної робочої візи – туристична та гостьова візи не дають права на роботу.
- Підписання контракту є обов'язковою умовою працевлаштування. Контракт підписується у 2 примірниках (для кожної із сторін).
- Контракт повинен бути написаний зрозумілою для Вас мовою (українською або російською).
- У контракті повинна міститися найбільш повна інформація про умови роботи: термін дії контракту, тривалість робочого дня, вихідні дні, оплата праці, умови проживання, медичне страхування, повне ім'я та адреса роботодавця, умови розірвання контракту.
- Уникайте фраз на зразок: “та інші види роботи”, “всі роботи на вимогу роботодавця”.
- Після приїзду у країні, де Ви будете працювати, зареєструйтеся в посольстві України – інформація про Ваше перебування допоможе дипломатичним представникам України захистити Ваші інтереси.

Факти та цифри¹

- У світі є 245,5 мільйонів працюючих дітей у віці до 18 років, з них 186 мільйонів – у віці від 14 до 15 років та понад 59 мільйонів – у віці від 15 до 17 років.
- Близько 170 мільйонів цих дітей працюють у небезпечних умовах, з них 11 мільйонів – у віці 5-14 років, а понад 59 мільйонів – у віці 15-17 років.
- Близько 179 мільйонів дітей залучені до найгірших форм дитячої праці.
- За оцінками експертів, понад 8 мільйонів цих дітей залучені до безумовно найгірших форм праці, з них 6 мільйонів – до примусової праці та економічного рабства, 0,3 мільйони – до участі у збройних конфліктах, близько 2 мільйонів – до проституції та порнографії, понад півмільйона – до незаконної діяльності.
- Близько 1,2 мільйонів дітей є жертвами торгівлі людьми.
- За існуючими оцінками, у всьому світі близько 352 мільйонів дітей у віці від 5 до 17 років у той чи інший спосіб залучені до господарської діяльності, тобто є економічно активними.
- Вік близько 211 мільйонів економічно активних дітей становить 4-15 років, а решти 114 мільйонів – від 15 до 17 років.
- У середньому, кожна шоста дитина у віці від 5 до 17 років може вважатися такою, що працює.
- Близько 60% з 211 мільйонів економічно активних дітей (тобто трохи більше 127 мільйонів) мешкають в Азії та Тихоокеанському регіоні.
- Близько 23% цих дітей (48 мільйонів) живуть у субекваторіальній Африці.
- Трохи більше 6% (13,4 мільйони) є мешканцями Південної Африки та Близького Сходу.
- Близько 8% (близько 17,4%) живуть у Латинській Америці та країнах Карибського басейну.
- Країни субекваторіальної Африки мають найбільшу питому вагу працюючих дітей.
- Більшість працюючих дітей у сільських районах залучені до сільського господарства.
- В Африці діти 8-9-річного віку спускаються на 30 метрів під землю та проводять по 7-8 годин у копальнях дорогоцінних каменів, продираючись по вузьких шурфах без вентиляції та достатнього освітлення й нерідко потрапляючи у завали.
- На золотих шахтах Перу 6-річні діти працюють по багато годин у надзвичайно небезпечних умовах без жодних засобів захисту від ушкоджень і хвороб. Виробничий травматизм є поширеним явищем; крім того, діти потерпають від респіраторних захворювань.
- Діти тяжко працюють по багато годин на день.
- Найпоширенішою традиційною формою дитячої праці є хатня робота. Така практика розповсюджена у багатьох культурах, особливо по відношенню до дівчат, оскільки вважається, що робота дівчат у хатньому господарстві є вагомою складовою їх виховання.

¹ Джерела: *Майбутнє без дитячої праці*, Всесвітня доповідь на підтримку Декларації МОП про основні принципи та права на робочому місці, МОП, 2002.

Боротьба з неприйнятним: Нова міжнародна Конвенція про ліквідацію найгірших форм дитячої праці, МОП, 1999.

- Родини у сільських районах часто набирають на роботу дітей з навколишніх сіл за посередництва родичів, сусідів чи знайомих цих дітей. Більшість дітей, що працюють хатньою прислугою, походять з найбільш бідних чи неповних родин, чимало з них були залишені батьками чи є сиротами.
- У багатьох випадках, особливо коли йдеться про сиріт чи кинутих дітей, ті з них, що працюють хатніми робітниками, повністю залежать від сім'ї хазяїв. Така ситуація дуже схожа на рабство. Опитані діти зізнаються, що їм доводиться харчуватися недоїдками, отримувати мізерну платню, спати на підлозі, зазнавати фізичного чи сексуального насильства та бути відірваними від своїх родин. Вони рідко можуть відвідувати школу чи гратися з однолітками.
- Більшість дітей, що працюють хатньою прислугою, мають від 12 до 17 років. Однак опитування засвідчують, що деякі з них не старші за 5-6 років.
- Діти, зайняті хатньою роботою, працюють по багато годин на день, нерідко їхній робочий день триває аж до 15-16 годин.
- За загальними оцінками, кількість неповнолітніх дітей (до 18 років), яких державні чи недержавні військові формування примусили служити солдатами, носіями, посильними, кухарями або бути сексуальними рабами дорослих військових, становить близько 300 тисяч, з яких 120 тисяч – у країнах Африки. Повідомляють, що деяким з цих дітей лише по 8 років.
- Більше дітей працює у сільських, ніж у міських районах, хоча у країнах Африки ситуація поступово змінюється через швидку урбанізацію, що там наразі відбувається.
- Переважна більшість працюючих дітей, особливо у сільській місцевості, зайняті на сімейних фермах чи в іншому сімейному бізнесі. Як правило, вони не отримують платні за свою роботу, а оплата праці тих, хто все ж таки її отримує, набагато нижча від прийнятих норм. Рівень заробітної плати є дуже різним, залежно від віку та статі дітей – дівчата, за звичай, отримують набагато менше, ніж хлопці.
- Багато дітей працюють у вечірній чи нічний час. Дівчата, наймані як хатні робітниці, нерідко змушені проводити ніч у домі хазяїв та піддаватися різним видам насильства, у тому числі сексуального.
- Подекуди дітей просто продають за певну суму грошей – рабство ще не вмерло.
- Іноді власники будинків купують дітей у своїх незаможних пожильців або "підрядники" з працевлаштування сплачують авансом певну суму грошей родинам у сільських районах, аби найняти їхніх дітей на роботу – переважно, у сільському господарстві, хатньому господарстві, секс індустрії, плетінні килимів чи текстильній промисловості, добувній галузі чи виробництві цегли. Відомості про таку дитячу працю вже давно надходять з Південної та Південно-східної Азії та Західної Африки, і хоча офіційна влада заперечує існування дитячої праці в цих галузях, вона є поширеною та задокументованою.
- Однією з найтипівіших форм боргового рабства є залежність цілих родин, коли діти працюють, аби допомогти батькам сплатити позику чи інше грошове зобов'язання сім'ї. Позикодавці, які часто є власниками будинків, часто маніпулюють ситуацією так, що залежним родинам важко, або навіть неможливо, погасити борг. У такий спосіб кредитори забезпечують себе безкоштовною робочою силою практично на необмежений термін. Сім'ї можуть знаходитися у борговій залежності протягом декількох поколінь, коли діти приходять на зміну постарілим чи ослабленим батькам.

- Чи не найпоширенішою формою економічного рабства є неформальні домовленості, згідно з якими збіднілі батьки віддають своїх дітей чужим людям в обмін на утримання та догляд, розраховуючи, що їм буде краще працювати хатніми робітниками, хоча й без оплати, у багатих родинах, ніж жити у власних сім'ях.
- Дітей часто обманом заманюють у різні форми сексуальної експлуатації в комерційних цілях, як от проституція чи порнографія.
- Сексуальна експлуатація в комерційних цілях є однією з найбрутальніших форм насильства над дітьми. Діти-жертви залучаються до однієї з найбільш нестерпних форм дитячої праці, оскільки вони потерпають від фізичного, психічного, соціального та емоційного насильства. Це призводить до тривалих негативних наслідків для подальшого розвитку дитини, що іноді загрожують її здоров'ю та життю.
- Діти, залучені до комерційної сексуальної експлуатації, наражаються на ризик ранньої вагітності, материнської смертності, захворювань, що передаються статевим шляхом, у тому числі ВІЛ/СНІД. Аналіз конкретних прикладів та свідчення самих дітей доводять, що травма, нанесена цим дітям, є настільки глибокою, що дитина нерідко нездатна повернутися до нормального життя. Чимало дітей помирають до досягнення повноліття.
- За деякими даними, спостерігається тенденція до нарощування масштабів комерційної сексуальної експлуатації хлопчиків.
- У країнах з перехідною економікою (Центральна та Східна Європа) надзвичайно загострилася проблема торгівлі жінками і дівчатами.
- Кожний додатковий рік відвідання школи значно зменшує ймовірність того, що дитина буде залучена до ранньої праці.
-

Причини та наслідки дитячої праці

Обмежений доступ до освіти

Існує чимало причин, з яких діти працюють та не відвідують школу. У більшості країн початкова освіта не є безкоштовною чи доступною для всіх дітей. Там, де не бракує шкіл, якість освіти може бути поганою, а її зміст – не відповідати потребам часу. Там, де освіта недоступна чи батьки не бачать у ній сенсу, дітей посилають не у школу, а на роботу. Це стосується, в першу чергу, бідних дітей та тих, що належать до культурних чи соціальних меншин та виключених із суспільства груп населення. У результаті вони стають легкими жертвами трудової експлуатації дітей.

Бідність

Бідність є головним чинником, що змушує дітей працювати. Бідним домогосподарствам потрібні кошти, відтак працюючі діти забезпечують близько 20-25 відсотків сімейних бюджетів. Оскільки бідні домогосподарства витрачають майже весь дохід на продукти харчування, зрозуміло, що гроші, зароблені дітьми, є критично важливими для виживання родин. Разом з тим, не можна сказати, що бідність обов'язково *спричиняє* дитячу працю. Картина є різною в різних країнах. Багато бідних родин намагаються послати, принаймні, деяких дітей до школи. У бідних країнах є райони, де дитяча праця є загальною практикою в той час, як інші, однаково бідні, райони не мають такої проблеми. Наприклад, штат Керала в Індії є бідним, проте він практично викоринив дитячу працю. Країни можуть бути однаково бідними, але мати відносно високий чи відносно низький рівень поширення дитячої праці.

Традиції

У деяких країнах традиційно вважається, що діти повинні йти по стопах своїх батьків. Якщо родина традиційно займається діяльністю, що може бути шкідливою для здоров'я, як от обробка шкіри, то існує висока ймовірність, що діти так само будуть залучені до цього виробництва. У галузях промисловості, де оплата праці є відрядною, діти мають "допомагати" батькам чи іншим членам родини, що особливо характерно для будівництва чи надомної роботи.

Діти більш уразливі, ніж дорослі, до фізичного, сексуального та емоційного насильства, а життя та робота в умовах тиску, образ і пригнічення справляє на них більш руйнівний психологічний вплив. Це стосується, у першу чергу, дітей молодшого віку та дівчат. Дівчата частіше:

- починають працювати у більш ранньому віці, ніж хлопці;
- отримують меншу заробітну платню за однакову роботу;
- зосереджені у регіонах та секторах економіки, що характеризуються низькою оплатою праці та довгою тривалістю робочого дня;
- працюють у галузях, що є прихованими та неврегульованими законодавчо, що робить їх більш уразливим до експлуатації та насильства;
- зосереджені на виробництвах, надзвичайно шкідливих для їхнього здоров'я, безпеки й добробуту;

- є виключеними з навчального процесу або несуть на собі потрійний тягар хатньої роботи в родині, навчання у школі та економічної праці.

Експерти з професійної гігієни та техніки безпеки вважають, що сільське господарство – галузь, з найвищим показником використання дитячої праці – є одним з найнебезпечніших видів виробничої діяльності. Діти наражаються на такі небезпеки, як праця просто неба за будь-яких погодних умов, фізичні навантаження, заважкі для молодого організму, виробничий травматизм, скажімо, внаслідок поранення гострими інструментами, тощо. Сучасні технології сільськогосподарського виробництва тягнуть за собою нові небезпеки, пов'язані з використанням токсичних хімікатів та автоматичного обладнання. Чимало дітей гинуть через перекидання тракторів, під колесами самоскидів чи іншого важкого сільськогосподарського транспорту.

У багатьох країнах ризики та загрози для здоров'я посилюються через брак медичного обслуговування й освіти, погані житлові й санітарні умови, недостатнє харчування дітей у сільській місцевості. Законодавство про захист праці не завжди розповсюджується на сільське господарство. У багатьох країнах місця, де працюють діти, не підпадають під нормативне регулювання як сімейний бізнес. Навіть коли існує законодавчий захист, контроль за дотриманням законодавства щодо дитячої праці є проблематичним через географічну розпорошеність сільськогосподарського виробництва.

Приклади шкідливих занять

Галузь/заняття	Основні завдання	Небезпеки і ризики	Можливі наслідки
Видобувна промисловість	Добування копалин під землею	Дія шкідливого пилу, газу, парів та диму, високої вологості та температури; робота у незручному положенні (зігнувшись, навколішки чи лежачи); обвали стінок шахти	Респіраторні захворювання, що можуть призвести до силікозу, легеневого фіброзу, азбестозу, емфіземи; мускульно-скелетні розлади; переломи та загибель внаслідок завалів
Виробництво цегли	Переробка глини (видобування, подрібнення, розмелювання, просіювання, змішування)	Дія силікатів, свинцю, угарного газу; підняття надмірної ваги; опіки від печей; аварійно-небезпечне обладнання	Мускульно-скелетна деформація; травми і ушкодження
Сільське господарство	Робота з технікою, агрохімікатами, тваринами; збирання і вантаження зернових	Небезпечна техніка; шкідливі речовини (гербіциди, інсектициди); піднімання важких предметів; несприятливий температурний режим	Хімічні отруєння (гострі та хронічні); порізи та інші травми; хвороби
Плетіння килимів	Ручне та верстатне плетіння килимів	Вдихання вовняного пилу, зараженого спорами грибків; незручне робоче положення (навприсядки); погане освітлення; погана вентиляція; шкідливі хімічні речовини	Респіраторні захворювання; мускульно-скелетні захворювання; перенапруження та послаблення зору у ранньому віці; хімічні отруєння; загострення непрофесійних захворювань
Робота на будівництві	Копання землі; перенесення вантажів; дроблення каміння; навантаження піску чи цементу лопатами; робота з металом	Ушкодження падаючими предметами; порізи; падіння з висоти; робота в пилу, спеці та шумі; піднятті важких предметів	Ураження здоров'я внаслідок надмірного шуму, вібрації та дії шкідливих речовин; травми, зокрема внаслідок падінь
Шкіряне виробництво	Обробка шкіри	Дія корозійних хімікатів та бактеріального забруднення шкір	Антракоз, дерматит, грибові інфекції

Глибоководне рибальство	Пірнання на велику глибину, аж до 60 метрів, щоб причепити сіті до коралових рифів	Дія високого тиску; напад хижих чи отруйних риб; антисанітарні умови та тиснява	Декомпресійні захворювання (розрив барабанних перетинок); шлунково-кишкові та інші інфекційні захворювання; травми та загибель
Складувні фабрики	Робота з розплавленим склом, перенесення розплавленого піску	Дія жару та термальний стрес; шкідливі пари; силіконовий пил; робота з гарячим чи битим склом, ступання на бите скло	Травми; ушкодження очей; термальний стрес; респіраторні захворювання; серйозні опіки й порізи
Виготовлення сірників та феєрверків	Змішування гарячих (що парують) хімікатів, виготовлення сірників та набивання феєрверків порохом	Дія шкідливих хімікатів; вогонь та вибухи	Спільний ефект хімічної інтоксикації; респіраторні захворювання; опіки; ушкодження та загибель від вибухів
Прибирання сміття	Принизлива робота в антисанітарних умовах; вилучення придатних до використання матеріалів зі смітників, у тому числі шкідливих відходів поблизу лікарень та хімічних заводів, нерідко голими руками	Порізи від скла/металу; дія шкідливих речовин; вдихання гнилісних парів; зараження від мух та інших шкідників; спокуса доїсти залишки їжі	Порізи, що можуть призвести до смерті від правця; хімічні отруєння та ризик інфекційних захворювань; харчові отруєння; опіки (від вибухів метану)
Виготовлення шиферу та товарів з графіту	Перенесення важких предметів; вироблення олівців та шиферу	Наслідки піднімання великих вантажів; дія силіконового пилу	Мускульно-скелетні захворювання; легеневі захворювання; рання втрата працездатності

КОРОТКО ПРО КОНВЕНЦІЮ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ

Проблеми, пов'язані з використанням праці дітей і захисту неповнолітніх від експлуатації та виконання небезпечних робіт, розглядаються в Конвенції ООН про права дитини. Вона прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 року. Вона ратифікована майже всіма країнами світу. Набула чинності для України з 27 вересня 1991 року.

Конвенція ставить за мету захищати широкий спектр прав дитини, зокрема право на захист від економічної експлуатації та виконання будь-яких робіт, які можуть бути шкідливими для її здоров'я чи перешкоджати одержанню нею освіти (право дитини на освіту визнається як обов'язкове), або завдавати шкоди її фізичному, розумовому, духовному, моральному чи соціальному розвитку.

Ряд статей спрямовано проти найгірших форм праці дітей:

- Сексуальний примус дітей;
- Розпусні насильницькі дії щодо дітей;
- Експлуатація дітей в порнографії і порнографічних матеріалах;
- Експлуатація дітей у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці;
- Продаж та незаконне перевезення дітей з країни в країну з будь-якою метою і в будь-якій формі
- Будь-які форми експлуатації, що завдають шкоди дитині

КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ

Стаття 1

Дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку.

Стаття 2

Повага та забезпечення за кожною дитиною всіх прав, без будь-якої дискримінації.

Стаття 3

Забезпечення дитині захисту та піклування, які необхідні для її благополуччя.

Стаття 4

Держави-сторони вживають всіх необхідних заходів щодо здійснення прав дитини.

Стаття 5

Держави-сторони поважають відповідальність, права та обов'язки батьків, що за законом відповідають за дитину.

Стаття 6

Кожна дитина має невід'ємне право на життя.

Стаття 7

Кожна дитина має право на ім'я і набуття громадянства.

Стаття 8

Кожна дитина має право на збереження індивідуальності.

Стаття 9

Кожна дитина має право не розлучатися з батьками.

Стаття 10

Дитина, батьки якої проживають у різних державах, має право підтримувати стосунки і контакти з обома батьками.

Стаття 11

Держави-сторони вживають заходів щодо боротьби з незаконним переміщенням і поверненням дітей із-за кордону.

Стаття 12

Кожна дитина має право вільно висловлювати свої погляди.

Стаття 13

Кожна дитина має право вільно висловлювати свої думки, одержувати та передавати інформацію на свій вибір.

Стаття 14

Кожна дитина має право на свободу думки, совісті та релігії.

Стаття 15

Кожна дитина має право на свободу асоціацій і свободу мирних зборів.

Стаття 16

Кожна дитина має право на захист від втручання в особисте та сімейне життя.

Стаття 17

Кожна дитина має право на доступ до інформації.

Стаття 18

Загальна та однакова відповідальність обох батьків за виховання і розвиток дитини.

Стаття 19

Захист дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства.

Стаття 20

Дитина, яка тимчасова або постійно позбавлена сімейного оточення, має право на особливий захист та допомогу, що надається державою.

Стаття 21

Держави-сторони дозволяють існування системи усиновлення.

Стаття 22

Забезпечення дитині права одержати статус біженця.

Стаття 23

Право неповноцінної дитини в розумовому або фізичному відношенні на особливе піклування.

Стаття 24

Кожна дитина має право на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я.

Стаття 25

Кожна дитина має право на піклування.

Стаття 26

Кожна дитина має право користуватися благами соціального забезпечення.

Стаття 27

Кожна дитина має право на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, морального та соціального розвитку дитини.

Стаття 28

Кожна дитина має право на освіту.

Стаття 29

Освіта дитини має бути спрямована на розвиток особи, талентів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі; на підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві.

Стаття 30

Кожна дитина має право користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію, виконувати обряди, користуватися рідною мовою.

Стаття 31

Кожна дитина має право на відпочинок і дозвілля.

Стаття 32

Кожна дитина має право на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи.

Стаття 33

Кожна дитина має право на захист від незаконного зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами.

Стаття 34

Кожна дитина має право на захист від усіх форм сексуальної експлуатації.

Стаття 35

Держави-сторони вживають заходи щодо відвернення викрадень дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди.

Стаття 36

Кожна дитина має право на захист від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди добробуту дитини.

Стаття 37

Жодна дитина не повинна піддаватися катуванням та іншим жорстоким, нелюдським видам поведження чи покарання.

Стаття 38

Захист дитини у випадку збройного конфлікту.

Стаття 39

Заходи для сприяння фізичному та психологічному відновленні дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації, зловживань, катувань.

Стаття 40

Особлива турбота дитині, що перебуває у конфлікті з законом.

МОВОЮ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ

Держава, що ратифікує Конвенцію № 138, зобов'язується, зокрема:

- Дотримуватись принципів національної політики, спрямованої на безумовну заборону використання праці дітей;
- Поступово збільшувати мінімальний вік при зарахуванні на роботу до досягнення підлітком повного фізичного та розумового розвитку.

Конвенція № 138 не можна сприймати як перелік раз і назавжди зафіксованих міжнародних стандартів. Це інструмент, який динамічно вдосконалюється, покликаний допомагати в послідовному поліпшенні стандартів і наданні значної ефективності діям, спрямованим на викоренення дитячої праці.

Рекомендація № 146 містить широкий набір політичних настанов і заходів, спрямованих на недопущення та заборону використання праці дітей. Для забезпечення успішного практичного втілення принципів національної політики, що сформульовані у Конвенції зазначено:

- при формуванні національної політики та програм, основну увагу варто звертати на планування заходів, спрямованих на задоволення потреб дітей і молоді, а також постійне розширення та вдосконалення різнопланової діяльності щодо забезпечення найсприятливіших умов для фізичного й розумового розвитку дітей і молоді.

У Рекомендації зазначено, що при формуванні національної політики особливу увагу слід звертати на:

- підвищення рівня зайнятості населення;
- зростання рівня життя, боротьба з бідністю;
- соціальну захищеність та надання підтримки сім'ям;
- освіти та професійне навчання.

Особливу увагу потрібно звернути на дітей-сиріт і сезонних робітників.

Рекомендується запровадити обов'язкове професійне навчання підлітків.

Заборонені галузі діяльності, що повинні обов'язково підпадати під дію Конвенції:

- праця в шахтах і кар'єрах;
- виробництво;
- будівництво;
- електро-, газо-, та водопостачання;
- санітарні служби;
- транспорт, складове господарство і зв'язок;
- польові роботи та інша сільськогосподарська діяльність, що здійснюється в комерційних масштабах.

Винятки, що допускають можливість роботи, коли вона передбачена освітніми програмами або професійним навчанням.

На роботи, передбачені програмами загальної, професійної, технічної або іншої освіти. А також роботи, які виконуються на підприємствах особами, що 14-літнього віку, дії Конвенції не поширюються у разі, коли:

- робота виконується згідно з умовами, вказаними у приписі компетентних служб;
- проведено консультації з зацікавленими організаціями роботодавців і працівників;
- робота є розділом затвердженої програми навчання.

Для того, щоб не підпадати під дію Конвенції, перераховані вище види освіти чи навчання мають бути невіддільними частинами:

- освітніх або навчальних курсів, за які основну відповідальність несуть школи чи інші навчальні заклади;
- програм навчання (професійної підготовки), що реалізуються переважно на підприємстві, де вони були схвалені компетентними працівниками;
- програм професійної орієнтації, розроблених для надання допомоги у виборі професії або у напрямі в професійному навчанні.

Скрізь треба звертати увагу на те, як виконуються програми освіти, професійного навчання, підвищення кваліфікації, для чого існують такі передмови:

- **робота у навчальних закладах і центрах професійного підготовки виконується під належним контролем, що зводить до мінімуму природний ризик для здоров'я підлітка;**
- **підвищення кваліфікації здійснюється відповідно до певного контракту, який укладається під час влаштування на роботу, що передбачає навчання за досить формалізованою програмою піднаглядом співробітників національного відомства освіти, і тому перебуває під пильною постійною увагою.**

Проте часто трапляються випадки зловживань та порушень. Закони, що застосовуються у сфері реалізації програм професійного навчання, підвищення кваліфікації, повинні передбачати заборону виконання неповнолітніми небезпечних робіт. Професійна підготовка має проводитись відповідно до критеріїв, установлених Конвенцією, і не може використовуватись як привід для порушення прав дитини. Тому в Рекомендації № 146 ідеться про важливість заходів з «охорони праці та дотримання умов, за якими діти й підлітки проходять заняття з профорієнтації та професійного навчання (параграф 12 (2)).

ПАМ'ЯТКА ВСІМ НЕБАЙДУЖИМ ДОРΟΣЛИМ ДО ПРОБЛЕМИ:

Для того, щоб зупинити розповсюдження найгірших форм дитячої праці в Україні, дотримуйтесь наведених нижче принципів:

- 1. Не подавайте дітям милостиню на вулицях. Даючи гроші, ви тримаєте дитину на вулиці. У малого жебрака є "господар", який забирає, як правило, всі "зароблені" гроші.**
- 2. Не користуйтеся послугами дітей! Особливо сексуальними!!!**
- 3. Не користуйтеся дитячою працею у сільській місцевості.**
- 4. Інформуйте місцевих урядовців про дітей шкільного віку, які не відвідують школу через залучення до праці.**
- 5. Не купуйте товари з використанням дитячої праці. Не купуйте товари у тих підприємців, де діти працюють замість того, щоб ходити до школи, коли діти працюють вночі, працюють цілими днями без перерв, у поганих умовах, без їжі тощо!**
- 6. Засуджуйте людей, які використовують дітей для задоволення своїх сексуальних потреб. Не залишайтеся осторонь, якщо ви бачите дитячу проституцію чи порнографію в Інтернеті. Заявляйте про це в міліцію, вчителям, службам у справах неповнолітніх, на безкоштовний Всеукраїнський телефон гарячої лінії 8-800-500-33-50, безкоштовно з мобільного телефону Київстар та МТС 386.**
- 7. Вимагайте від своїх депутатів усіх рівнів прийняття дієвих законів і політичних програм з викоренення дитячої праці.**

Частина 2.

Центр ПП і СР надає практичні поради з використання навчальних фільмів «Станція призначення – ЖИТТЯ» у 9-х класах та «Небезпечна гра» у 11-х класах загальноосвітніх навчальних закладах

Можливі чотири основні підходи до організації профілактичної роботи із застосуванням фільмів. У залежності від виділеного часу і технічних можливостей фільми «Станція призначення – Життя» із обов'язковим анкетуванням (додатки 1, 2) та «Небезпечна гра» можуть бути використані:

а) для ознайомлення аудиторії з проблемою торгівлі людьми - як разова інформаційна акція, особливо для батьків, широкого загалу (тільки «Станція призначення – Життя»),

б) для постановки проблеми торгівлі людьми - передувати роботі із засвоєння знань і формування навичок,

в) для засвоєння інформації після попередньо проведеної роботи - демонстрації передуює етап постановки проблеми.

г) для закріплення знань і формування навичок безпечної поведінки – епізодично на етапі відпрацювання навичок.

Загальна схема роботи з фільмом

А. Для ознайомлення аудиторії з проблемою торгівлі людьми - як разова інформаційна акція, особливо для батьків, широкого загалу.

1. Коротке повідомлення теми.
2. Вхідне анкетування (додаток 1).
3. Демонстрація фільмів у групі (учнів 9-11 кл, батьків, педагогів тощо)
4. Заключне анкетування (додаток 2).

Б. Для постановки проблеми торгівлі людьми - передуює роботі з засвоєння знань і формування навичок.

1. Коротке повідомлення теми.
2. Вхідне анкетування (додаток 1).
3. Демонстрація фільму в групі учнів.
4. Опрацювання матеріалу фільму на заняттях (з основ здоров'я, валеології, права, економіки) чи під час проведення виховних годин, на яких доцільно використовувати, в разі технічної можливості, окремі фрагменти, частини фільмів)
5. Проведення вікторин, конкурсів плакатів, творчих робіт, використання театралізованих форм з даної тематики.
6. Заключне анкетування (додаток 2).
7. Підведення підсумків і аналіз стану „захищеності” аудиторії щодо ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

В. Для засвоєння інформації після попередньо проведеної роботи - демонстрації
передусім етап постановки проблеми.

1. Коротке повідомлення теми.
2. Мозковий штурм, анкетування (додаток 1), диспут тощо.
3. Демонстрація фільмів у групі учнів (9-11 кл).
4. Обговорення відповідності/невідповідності виявлених до перегляду фільмів уявлень про проблему торгівлі людьми та шляхи запобігання.
5. Заключне анкетування (додаток 2).
6. Підведення підсумків і аналіз стану «захищеності» аудиторії щодо ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Г. Для закріплення знань і формування навичок безпечної поведінки

1. Коротке повідомлення теми.
2. Вхідне анкетування учнів у 9-х кл (проводиться в разі, якщо не було можливості проведення його раніше, але проведення попереднього анкетування повинно відбуватися до перегляду фільму) (додаток 1).
3. Опрацювання на заняттях (з основ здоров'я, валеології, права, економіки) чи під час проведення виховних годин з теми „Як підвищити рівень усвідомлення торгівлі людьми?” з використанням епізодів фільму як інформаційних повідомлень чи прикладів поведінки на етапі відпрацювання навичок.
4. Заключне анкетування (проводиться наприкінці тижня з учнями, які брали участь у всіх заходах тижня та переглянули навчальний фільм) (додаток 2).
5. Підведення підсумків і аналіз стану „захищеності” аудиторії щодо ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

(Нагадуємо, що результати анкетування учнів у ЗНЗ надаються методистам психологічних служб районів (міст) області та у м. Харкові для подальшої роботи. Узагальнені дані анкетування учнів у ЗНЗ районів (міст) області та м. Харкова надаються до ЦПП і СР ХАНО).

Анкети та навчальний фільм «Станція призначення життя», а також практичні поради щодо використання фільму розроблені на основі методичних рекомендацій та за сприяння ВГО «Жіночий консорціум України» і представництва Міжнародної Організації з Міграції в Україні.

Зав. Центру ПП і СР КВНЗ
«Харківська академія неперервної освіти»

В.В. Носенко

Форма анкети вхідного анкетування учнів 9-х класів

Прізвище,
ім'я _____

вік _____

дата _____

1. Що таке торгівля людьми?

2. Чи актуальною для України є проблема торгівлі людьми?

3. Які, на Вашу думку, причини торгівлі людьми?

4. Як людина може потрапити в руки торговців людьми ?

5. Оцініть за 10-бальною шкалою, чи є ризик потрапляння в руки торговців людьми (обведіть кружечком вибраний бал):

Вас особисто	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ваших дітей	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
друзів чи знайомих	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

6. Що особисто Ви можете зробити для попередження випадків торгівлі людьми?

Дякуємо за відповіді!

Форма анкети вихідного анкетування учнів 9-х класів

Поставте помітки навпроти обраних варіантів відповідей чи допишіть власні варіанти.

Прізвище,
ім'я

вік

Клас

Дата

Навч. заклад

1 Що таке торгівля людьми? 2. Які причини торгівлі людьми?

☐	бізнес	☐	бідність	☐	незнання законів
☐	можливість непогано заробити	☐	непоінформованість	☐	прибутковість
☐	злочин	☐	міфи про гарне життя за кордоном	☐	мовчання жертв
☐	не знаю	☐	жадоба наживи	☐	прагнення „гарно жити”
☐	не чув про таке	☐	інше (вказіть)		

3. Що є торгівлею людьми (поставте хрестик), а що ні ?

☐	перевезення працівників для нелегальної праці
☐	утримання примусом з метою експлуатації
☐	продаж молодих людей для примусової проституції
☐	торгівля людськими внутрішніми органами для трансплантації («пересадки»)
☐	нелегальна робота за кордоном без відповідної візи
☐	вивезення під виглядом законного шлюбу за кордон дівчат, яких потім змушують працювати
☐	продаж дітей та підлітків для примусового жебракування, примусових зйомок порнографії і т.п.
☐	проституція, в тому числі, дитяча
☐	посередництво в наймі людей для участі у військових конфліктах
☐	надання батьками дітей для виконання робіт чи послуг за винагороду
☐	
☐	

4. Оціни ризик потрапляння в руки торгівців «живим товаром» в наведених ситуаціях?

Немає	Незначний	Значний	Високий	Пропозиція/ситуація
				пропонують підзаробити на канікулах на сезонних сільськогосподарських роботах
				пропонують молодим людям на канікулах підзаробити на іноземному підприємстві
				Обіцянки не конкретизуються (ти чудово влаштуєшся, заробиш гроші, які й не снилися)
				добрий знайомий гарантує працю в певному місці за кордоном і дає гроші в борг
				пропонують пристойну роботу: прибиральницею, продавцем, офіціанткою, танцівницею тощо
				до розмови про виїзд чи працевлаштування долучається „випадковий” відвідувач чи запрошується людина, яка „вже була там і дуже задоволена”
				пропонують роботу продавця чи касира молодим дівчаткам
				пропонують передати закритий пакет „для знайомих”

				зовнішньо пристойні люди просять за певну суму грошей тимчасово «позичити» дітей у батьків малозабезпечених чи багатодітних родин
				особи юного віку працюють в чужій країні самотньо, не маючи друзів та знайомих
				ти їдеш за кордон працювати без трудового договору чи трудової візи
				молодих кличуть за кордон для участі в конкурсах краси, в кастингах модельних агенцій тощо
				знайомий по Інтернету пропонує «приїхати й погостювати», сплачуючи вартість проїзду
				пропонується підписати контракт про навчання/ роботу іноземною мовою
				“шлюбні агентства” пропонують кандидатуру чоловіка-іноземця, який може одружитися
				пропонують виїхати за кордон для зйомок у рекламі
				молодій людині без професії за велику платню пропонують повоювати в чужій державі
				пропонують передати гроші за послуги через знайомих
				пропонують відпочити в закордонному в молодіжному таборі
				пропонують виїзд на навчання за кордоном за туристичною візою
				пропонують участь в програмі Au-pair („оо-пер”)
				в контракті на роботу є слова: „та інші види робіт” або „та інші роботи на вимогу працедавця”
				пропонують „зеконмити” - виїхати з туристичною візою в одну країну і попрацювати у сусідній
				уникають обговорювати виїзд чи працевлаштування/підписати контракт/ в присутності старших чи знайомих (ти дорослий і сам вирішуєш, вони обмежені і перешкоджатимуть тобі, немає часу)
				після приїзду на нове місце посередники забирають у тебе документи „для реєстрації”
				посередник вимагає гроші за послуги працевлаштування за кордоном „з рук в руки”

5. Оціни ймовірність свого потрапляння в ситуацію торгівлі людьми

це не може трапитися зі мною це може трапитись з будь-ким

6. Де можна з'ясувати, чи можна легально працювати в обраній країні?

- поговорити з тими, хто вже користувався послугами посередника/фірми
- в місцевому Центрі зайнятості
- на фірмі, що пропонує послуги
- в ліцензійному відділі Центру зайнятості Міністерства праці і соціальної політики України
-

7. Що має бути вказано в контракті на навчання чи працевлаштування?

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____
- 8 _____
- _____

8. Як можна перевірити, чи відповідає отримана віза твоїм намірам?

1

2

9. Які вимоги до участі в програмі Au-pair („оо-пер”)

1

2

3

4

10. Що треба знати для відпочинку в закордонному в молодіжному таборі?

1

2

3

4

11. Яка віза достатня для того, щоб навчатись за кордоном

12. Що треба знати про місце, до якого ти їдеш:

1

2

3

4

5

6

13. Чи несуть шлюбні агенції відповідальність за клієнтів?

Так

Ні

14. Які найімовірніші наслідки участі в збройному конфлікті?

Гарний заробіток

Обман

Поранення чи смерть

Міжнародне переслідування

Кримінальна
відповідальність

15. Що треба зробити, від'їжджаючи за кордон?

1

2

3

4

5

6

7

Дякуємо за відповіді!